

Németh
István Péter

Az elmaradt megváltás stigmája



Baljós, bibliai helynév Pék Pál új verses könyvének a címe. Egyet jelent az emberi elbukással, a tartósan bűnben élő megátalkodottsággal, a metafizikai kilátástalansággal, s a hozzá fűződő történetben még csak nem is az egyedüli példány, az egyén, ám egy egész városnyi népesség szégyenül meg s válik hírhedtté. A férfiak prostituálódtak ugyanis Szodomában, ott, ahol éppen templomi szolgálatot kellett volna végezniük. Lefesteni is nehéz őket, nemhogy közöttük élni. Nem lehet valami fölemelő érzés a feslettség, az immoralitás illetően meglesése. E szodomai állapotok, ha felnőttek, vagy ha kisiskolás gyermekek képzelik maguk elé, a felkavaró élmények tán sátánian izgatókká is válhatnak. Érdekessé. Szigorú erkölcsi normák által, no meg a természet rendjétől vezérelve sokan így lehettek ezzel, a montenegrói származású író, Danilo Kiš is, az utóbbi szintén „a legszörnyűbb kínokat élte át Sodoma kapujában”, mikor a zalaegerszegi polgári iskolában a *Kis iskolai biblia* egyik példánya fölé hajolt. Szodomai korszakokat hol háborús brutalitással, hol perverz békeidőkkel szállított is a történelem futószalagja. Ismerősen fogadták az emberiség nemzedékei. A Szodomából kivezető út, mint megváltódási lehetőség, ismert alkotókat foglalkoztatott a világirodalomban, az emlegetett Danilo Kišen kívül például Pierre Emmanuelt. A francia költő írt *Sodoma* címmel verseskönyvet, mégpedig 1944-ben. Bár költő által használt, igésített formájában, a Szodoma szóval legutóbb egy erdélyi irodalmi hetilapban is találkoztam 2004 nyarán. Orbán János Dénes „a kis herceget megszodomizáltatta a pedofillal”. Pék Pál *Szodoma* című könyvét szintén ebben az időben vettem kézbe.

Laczkó András figyelt föl arra, hogy mennyire szigorúan szerkeszti Pék Pál a kötetét. Elég csak első kötetében végignézni az évszakokból összeálló időkört, s tavasztól a nyáron-őszön át a télig, ha a rapszodiák hangján is, de mégis a reményről szól a kompozíció. Ehhez képest – közel harminc esztendő után – a legújabb gyűjteményében valósággal kikökönt az idő. Ahogy a bűnös Szodoma az igazak lakta városok ellentéte, úgy Pék Pál időmegjelöléseit is

a metafizikai rossz jelenléte szorongatja sötétén. Az októbernek árnya van a hamis ünneplőktől, hogyan is lehetne itt valamiféle bearanyozott pannon vénasszonyok nyara, ha „hazudik az út az útról”, amikor az ősz igazi jelzője az, hogy „kannibál”. *Margó* című költeményébe is csak ez férhet:

*hazug az ősz a
csóvás hit mi átlobban
üres koponyán.*

Ezek a sorok, s az ezekből összeálló strófák nem hagyják elandalodni a romantikus szürethangulatra váró olvasót e tájon, figyelmeztetik, hogy továbbra is „Széztülesztett ünnepeink / hazug lakomáján” lehet csak jelen, miképpen azt Pék Pál egyik korábbi kötetében, *A Bárány kiűzésében*, már megírta. A züll ige és a belőle képzett névszó, a züllés kulcsszava lett az új verses könyvnek. A hazugság állapota után mintha következményként állna a züllés, amelynek már kétségtelenül folyamata van, s amelyben a hazugság is folytonos jelenség, már-már maga Szodoma. Íme, a kiragadott idézetek is azt támasztják alá, hogy a romlásnak totálisabb metafizikája van, nem beszélhetünk pusztán a szexuális eltévelyedések jelenségeiről.

*„packázó kényszer, / bamba nincs-tovább / tartott
meg a rommá-züllött házban... (Supremum vale)*

*„arkangyali háza / szemem mögött roskad össze,
/ hóba züllik, sárba.” (Hóba züllik)*

*„a sugarak / fénytelen / az ágbogakká züllő kertre
sújtanak- - „ (Szép nyári est)*

„Kígyó lappanghat a fűben, / mégis ott, ki
lezuhan, / csöndbe **züllőn**, kettészelten, /
önmagától távolabb.” (Kettészelten)

„Ki hiszi, hogy vágta lódu! / **Szétzüllött** már ez a
had.” (Ami maradt)

A nyári estét szépek ugyan kicsodák láthatják? Csak „mi szodomai boldogok”, írja Pék Pál keserűen, s a szeme mögött az anyai ház is – láttuk - „hóba züllik, sárba”. Éden-hiányt panaszol föl e költészet, hisz a szülői ház (anyai-atyai) is a visszakapható paradicsomot, elnyerhető üdvöt jelenthetné az utána vágyakozónak. A megváltásról bizonyosságot kapni még a költői terepen is igen nehéz, amikor megtapasztaltott, hogy sem a bibliai, sem a közelebbi, történelmi tájakon még csak nem volt és ma sincs. Hogy mégis létezik, vagy van róla sejtés egyáltalán, azt Pék Pál költészete súgja számomra, akinél ez a fajta „hányatott remény” éppen a hamletien klasszikus dilemmában rejti el magát. Hogy kik ama szodomai boldogok? A többes szám első személyét jelző névmás alakja is elárulja, hogy a költő nemzedékéről van szó. Akik Lehota János szavaival élve nem halálos sebet kaptak 1956-ban, de olyan stigmát, nem gyógyulót, amit holtukig viselniük kell. Ők lettek „megszodomizáltatva” brutálisan és/vagy perverzen a történelem által. Az örök dualisztikus küzdelem, amit elnagyoltan jó és rossz, isten és ördög párviadalának tarthatunk a világban, feltehetően szakadatlan vonult végig a nembeli történelmünkön, amely mindig elég nyomorúságot és szomorúságot okozott, ám megkülönböztetett a szodomai fájdalom perverzítése, ahogyan meg-megbékél az ember a jóvátehetetlennel. Esterházy Péter *Kis magyar pornográfia* című regénye a nyolcvanas években a torz szexualitás anekdotikus ábrázolásának segítségével érzékeltette az emberi egyensúlyvesztést. Pék Pál *Szodomájában* keresztbe-kasul sétálhat (okkal mélabúsan) romolhatatlan szépségek, kikezdzhetetlen értékek közelében az olvasó, míg az árnyak pillanatra sem engedik feledni azt a Nagy Gáspári intelmet, hogy csodáival és persze bűneivel még csak „el sem múlt a múlt”. Pék Pál új, *Szodoma* című verseskötetében így nem a frusztrált nemiség, hanem az egyéni létezésében és a történelmében is egyaránt veszendő ember ontológiája kapott főszerepet.

Szodoma, hazugság, züllés, eltévelyedés, még csak a kereszt alatti földre bukás sem ismert pillanat... Sátánisztikusan egy anti-keresztút ellenstációi. Az Isten Báránya [Agnus Dei] megjelenik, s a viktimológia törvénye szerint az áldozatra kész lény előhívja saját gyilkosát is. Szodomában, Szodománkban a hóhér és az áldozat személye is egybemosódhat. Nem lehet többé szétválasztani a bűnöst az ártatlantól. (A *Sodoma*-t és 1956 után az *Evangéliumoskönyvet* író Pierre Emmanuel is egymásra utaltságukról beszélt.) Térben és időben közelebb pedig Kányádi Sándor arról, hogy a farkasok nem tudnak megbocsátani a bárányoknak: „fura egy szerzemény az ember állat / meséket ír olvas hogy elfeledje / mihelyt adódik rá hatalmas módja / a farkas mindig a bárányt okolja”. Pék Pál legfájdalmasabb soraiból sem marad el ez a fajta farkas-bárány motívum. A világgal az ellentétre épített metaforában lesz a világgal egy a költő, kinek fájdalma onnan mérhető le, hogy a képre nem úgy lát rá, hanem azzal eggyé válva, önmaga egészeként éli s hordja. A hóhérra és az áldozatra szakadt világban mintha az volna az egyedül lehetséges életparancs, hogy bárányként igenis aggódni kell a farkasokért:

*Legalább
bárány voltomat hazudnád, hisz
ordasul benn a világ...*

Pék Pál költészete nem csupán sajátos szerkesztett ciklusairól, versépítő látásmódjáról, eredeti képalkotói világáról ismerhető föl, de verseléséről is. Szimultán alkalmazza a ritmuselveket, de sajátosan legtöbbször az úgynevezett *tagoló magyar ritmus* rámájára húzza a költeményeit. (A terminus technikust Németh László verstani munkáiból vettem.) A pannon tájon Kisfaludy Sándor honosította meg Himfy-strófáival e kádenciát, ami a nyolc szótagokból álló népdalsorainkban is megtalálható. (Kisfaludynk annyira ragaszkodott ehhez a kádenciához, hogy írás közben minden negyedik szótag után toppantó csizmájának sarkantyúja gödröt vájt a padlózatba.) Pék Pál nemzedéktársai is kihasználták e nyelvünk hangsúlyviszonyai adta természetes-szép lehetőséget, közülük elég, ha (az 1956 után a pályáját börtönversekkel indító) Buda Ferenc ifjúkori szerelmes költeményeire gondolunk: Ne rejtőzz el, úgyis látlak..., *Szürkeszemű szelíd*

este... Hadd másoljak ide Pék Pál versszakai közül néhányat, amelyek akusztikailag több száz éves pannon hagyományba illeszkednek. (Az első sor szótagszáma 8, a másodiké 7. A rímképlet x, a, x, a... Be sok szép Himfy-rege íródott e formában!)

*Mért hiszed, ha // sötétedik
Kertjeimben // lábnyomod,
Hazátlan is // fölmutatom
Útra hívó // csillagod?*

(A jel)

*Süketen és // vakon hever.
Körül bár a // torlaszok,
előtte a szörny // idő, mi
végig benne // hallgatott.*

(Kettészelten)

*Kiforgat, hogy // tőled futtam.
Ezért ez a // pillanat,
mikor a most // soha többé,
mikor a lesz // mégvakabb?*

(Ellenfényben)

*Szél zúg mégis // künn a lombban
örvénylik egy // árny-alak:
egyszál magam // nélkülem ül
kertedben a // fák alatt.*

(A pillanat)

Pék Pál verszenéje azokból a költeményeiből is tisztán kihallik, amelyeket nem csupán sorok tördelésével tagolt, hanem az úgynevezett egyenes záró-, amolyan „per”-jelekkel. S ez azért is szívmengető, túl az ismerős dallamok hallatán, mert az említett Németh László úgy érezte, hogy a meglelt versforma a jellem diadala is valahol, s a költő beéri a jól bevált kerettel (Homér a hexaméterrel, Zrínyi a 12-es sorokkal), nem kell kísérleteznie, s már csak az a gondja, hogy mit is mond...

Van Bálint Tibornak egy regénye, ami abban különbözik a nagy negatív utópiáktól (1984, *Szép új világ*, 451 fok Farenheit stb.), hogy a prózaszöveg végén a pszichiátriára szállítandó főhős a Sodomát <sic!> megtámadó önkéntes rózsza-hadsereggel álmodik (*Önkéntes rózsák Sodomában*. Bukarest, 1967). Pék Pál reménye is hasonlóan mindig a titkos értelmű szépségeket járja körül (kert, kígyó, bárány, farkas, völgy, hegy, köd, csönd, malom, idol, Golgota stb.). Ám van

néki ezeknél jóval konkrétabb (Ady-dacos) mégismorálja is! Kritikusai közül Bakonyi István figyelt föl arra, hogy Pék a kegyelemtől való elesettsége ellenére mennyire a helytálló moralitás költője maradt. Nézzük csak, hogyan perli vissza a kötet egyik legszebb versében jogát - a hazaszeretetre:

*Feszítsd karod,
s magad fölé emel talán a pillanat,
s lázít majd a másokért-tört
bozót, a félszeg áldozat,
s vacogva
- ha így leszel több -
vállalod újra a hazát,
földi dolgok józanító,
szemhatárnyi magasát.*

(Szemhatár)

Mondják, a történelemnek vége. Nem hiszem. Túl közel van még egy dátum, ami a mi vérünkkel Európát legalább megpirongatta: 1956. Albert Camus-re oly hatással volt, hogy nem lett belőle, mint megannyi kortársából, cinikus egzisztencialista. Ottlik szerint megcáfolta akkor az országunk Orwell-t. Minden nagy szó nélkül; hogy nincs vége a történelemnek, s hogy nem beszélhetünk ma az irodalom haláláról sem, azt többek között ama pesti srácoknak, vagy az éppen akkoriban Zalából indult diákoknak, készülődő költőknek, köztük a gimnazista Pék Pálnak is köszönhető.